

OBSAH

<i>Natalie Venclová – Václav Hulínský – Julian Henderson – Simon Chenery – Lucia Šulová – Josef Hložek, Late Bronze Age mixed-alkali glasses from Bohemia – Skla typu mixed alkali mladší doby bronzové v Čechách</i>	559–585
<i>Jiří Košta – Kateřina Tomková – Václav Hulínský – Jan Zavřel, G-korály v raně středověkých náhrdelnících z Čech v kontextu evropské sklářské produkce přelomu 9. a 10. století – G-beads on early medieval necklaces from Bohemia in the context of European glass production at the turn of the 10th century</i>	586–607
<i>Karel Nováček, East Islamic Pottery in the Czech Lands – Východoislámská keramika v českých zemích</i>	608–620
<i>Martin Ježek – Petr Kočár, Nad počátky Trutnova a jeho pivovarnictví – On the beginnings of Trutnov and its local beer brewing</i>	621–643
<i>Jaromír Žegklitz, Tertium „Ad lupum predicantem“ – et ad Pastorem Bonum. Reformační zápasy na reliéfech českých gotických a renesančních kachlů – Tertium “Ad lupum predicantem” – et ad Pastorem Bonum. The Reformational struggle on Czech Gothic and Renaissance stove tile reliefs</i>	644–665
MATERIALIA	
<i>Natalie Venclová, Švartna z oppida Stradonice – Sappropelite from the oppidum of Stradonice</i>	666–673
<i>Josef Unger, Přezky s kruhovým rámečkem jako součást mužského oděvu ve středověku – Round clasps as part of men’s attire in the Middle Ages</i>	674–679
<i>Martin Gojda – Jan John – Lenka Starková, Archeologický průzkum krajiny pomocí leteckého laserového skenování. Dosavadní průběh a výsledky prvního českého projektu – Archaeological survey of landscape by means of airborne laser scanning Interim report upon the first Czech project</i>	680–698
AKTUALITY	
<i>Luboš Jiráň, XVI. Kongres UISPP ve Florianópolis</i>	699–700
<i>Tereza Blažková – Václav Matoušek, Výroční konference Asociace industriální archeologie v Corku, 25. 8. – 1. 9. 2011</i>	700
<i>Jan Klápště – Marie Zápotocká, Lech Leciejewicz a Anna Teresa Kulczycka-Leciejewiczowa (26. 1. 1931 – 23. 3. 2011 a 1. 9. 1934 – 13. 8. 2011)</i>	701–702
<i>Petr Sommer, Doc. PhDr. Miroslav Richter, DrSc. (29. 5. 1932 – 12. 8. 2011)</i>	702–703
<i>Markéta Končelová – Petr Květina, Marek Zvelebil (1952–2011) a zemědělská hranice</i>	703–707

NOVÉ PUBLIKACE

- Jan Kypka*, Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok 21. Kostol sv. Juraja. Kostofány pod Tribečom. História. Archeológia. Prírodné vedy. Dejiny umenia. Pamiatková obnova (Bratislava – Praha 2009) 708–711
 Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok 22 (Bratislava 2010)
- Jan Kypka*, Petr Hrubý: Jihlava – Staré Hory. Archeologický výzkum středověkého důlního, úpravnického a obytného areálu v letech 2002–2006. Příspěvek ke studiu středověkého rudného hornictví (Praha – Brno 2011) 712–715
- Josef Jan Kovář*, Ludvík Belcredi: Hrad Skály aneb o prstenu paní Elišky. Historie a archeologický výzkum hradu (Brno 2010) 715–718
- Jan Kypka*, František Gabriel – Jaroslav Panáček – Kamil Podroužek: Helfenburk, hrad pražských arcibiskupů (Borek 2011) 719
- Jiří Hošek*, Andreas Hauptmann – Diana Modarressi-Tehrani – Michael Prange eds.: International Conference Archaeometallurgy in Europe III: Abstracts (Bochum 2011) 719–720
- Drahomíra Frolíková*, Helena Chybová: Kroměříž zmizelá a znovu objevená aneb Historie ukrytá pod dlažbou města (Kroměříž 2009) 720–722
- Miroslav Plaček*, Bořivoj Nechvátal et al.: Rotunda sv. Martina a bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě. Archeologický výzkum (Praha 2009) 722–724
- kv*, Petr Neruda – Martina Lázníčková-Galetová – Gabriela Dreslerová: Retušéry a kosti s rýhami z jeskyně Kůlny v Moravském krasu. Interdisciplinární analýza tvrdých živočišných tkání ze středopaleolitických horizontů (Brno 2011) 724–725
- Jan Bouzek*, Lubor Smejtek: Osídlení z doby bronzové v Kněževsi u Prahy – Bronze Age Settlement at Kněževs near Prague. S příspěvky P. Kubálka, I. Eliášové, J. Hlaváče, P. Kočára, J. Mihályiové, J. Zavřela, J. Frány a J. Görsdorfa (Praha 2007, 2011) 725–727
- kv*, S. A. Vasil'jev – V. E. Ščelinskij red.: Drevnějšije obivateli Kavkaza i rasselenije predkov čelověka v Evrazii – The earliest inhabitants of the Caucasus and Hominid dispersals at Eurasia (St. Petěrburg 2010) 727–729
- OBSAH ARCHEOLOGICKÝCH ROZHLEDŮ LXIII/2011** 730–739

Late Bronze Age mixed-alkali glasses from Bohemia

Skla typu *mixed alkali* mladší doby bronzové v Čechách

Natalie Venclová – Václav Hulínský – Julian Henderson –
Simon Chenery – Lucia Šulová – Josef Hložek

Besides monochrome blue-green glass beads, polychrome beads appear, for the first time in Bohemian prehistory, in Late Bronze Age contexts of the Knovíz culture (Ha A, 12th – early 11th cent. B.C.). They are formally similar to the beads made in Frattesina and/or other glass workshops in northern Italy. According to the chemical analyses in this paper, the beads from Bohemia also correspond to the North Italian products because they have a mixed alkali composition, a compositional type unique for its time, thus providing evidence of a likely provenance.

Late Bronze Age – Knovíz culture – glass beads – chemical analyses

V mladší době bronzové, v kontextu knovízské kultury (Ha A, 12. až 1. pol. 11. stol. př. Kr.), se vedle monochromních modrozelených skleněných korálek objevují, poprvé v českém pravěku, také polychromní korálky. Formálně se shodují s korálky zhotovovanými ve Frattesině, a případně v dalších dílnách v severní Itálii. Podle chemických analýz, které jsou v článku prezentovány, se tyto korálky z Čech shodují s výrobky této dílenské oblasti také svým specifickým sklem typu mixed alkali, ve své době unikátním, které tuto provenienci jednoznačně dokládá.

mladší doba bronzová – knovízská kultura – skleněné korálky – chemické analýzy

NATALIE VENCLOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha 1
venclova@arup.cas.cz

SIMON CHENERY, British Geological Survey, Keyworth, UK; s.chenery@btinternet.com

JULIAN HENDERSON, Department of Archaeology, University of Nottingham, University Park, Nottingham
NG7 2RD, UK; Julian.Henderson@nottingham.ac.uk

JOSEF HLOŽEK, Katedra archeologie, Západočeská univerzita v Plzni, Sedláčkova 15, CZ-30614 Plzeň
hlozek@kar.zcu.cz

VÁCLAV HULÍNSKÝ, Ústav skla a keramiky, Vysoká škola chemicko-technologická, Technická 5, CZ-16628
Praha 6; vaclav.hulinsky@vscht.cz

LUCIA ŠULOVÁ, Ústav archeologické památkové péče středních Čech, Nad Olšinami 3/448, CZ-10000
Praha 10; lucia.sulova@uappsc.cz

G-korály v raně středověkých náhrdelnicích z Čech v kontextu evropské sklářské produkce přelomu 9. a 10. století

G-beads on early medieval necklaces from Bohemia in the context
of European glass production at the turn of the 10th century

Jiří Košta – Kateřina Tomková – Václav Hulínský – Jan Zavřel

Na základě optického pozorování a chemických analýz lze vyčlenit samostatný typ raně středověkých korálek, pojmenovaný podle specifického materiálu G-korály. Jejich nálezy jsou charakteristické pro horizont raně středověkých pohřebišť v Čechách. V hrobovém inventáři se vyskytují spolu s olivovitými korálky, šperky podunajského typu a dále šperky velkomoravského původu či tradice. Vedle olivovitých perel je lze považovat za další indikátor výroby skleněného šperku ve středoevropském prostoru v závěru 9. až 1. pol. 10. století. Použití draselno-vápenatého skla k jejich výrobě poskytuje další doklad inovačních procesů evropského sklářství.

sklářství – raný středověk – Čechy – korály – náhrdelníky

Using visual observations and chemical analyses, it is possible to distinguish a separate type of Early Medieval beads designated as „G-beads“ on the basis of the material from which they are made. Finds of these beads are typical for the horizon of Early Medieval burial sites in Bohemia. The inventory of grave goods includes olive-shaped beads, Danube River basin jewellery and jewellery of Great Moravian origin or tradition. Along with the olive-shaped beads, the G-beads can be regarded as another indicator of the production of glass jewels in central Europe at the end of the 9th century through the first half of the 10th century. The use of wood-ash glass in the production of the beads is further evidence of the innovative processes employed in European glassmaking.

glass production – Early Middle Ages – Bohemia – beads – necklaces

VÁCLAV HULÍNSKÝ, Ústav skla a keramiky, VŠCHT Praha, Technická 5, CZ-16628 Praha 6
vaclav.hulinsky@vscht.cz

JIŘÍ KOŠTA, Národní muzeum, Václavské nám. 68, CZ-11579 Praha 1; jiri.kosta@seznam.cz

KATEŘINA TOMKOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha 1
tomkova@arup.cas.cz

JAN ZAVŘEL, M. J. Lermontova 1018, 11, CZ-160 00 Praha 6; zavreljan@centrum.cz

East Islamic Pottery in the Czech Lands

Východoislámská keramika v českých zemích

Karel Nováček

The study attempts to identify two finds of East Islamic pottery from the Middle Ages in the Czech Lands. It is highly likely that both pieces are standard early stonepaste wares of Syrian provenance whose occurrence in the Czech Lands can be linked to a period with increased contact between Central Europe and Palestine in the 12th – 1st half of 13th century. Unlike Syrian glass and its imitations, Levant pottery did not become goods with powerful, socially distinct or self-identifying symbolism; to the contrary, the role of isolated pottery imports remained limited to the sphere of “social memory”.

Islamic faience – Syria – consumption behaviour – social memory – social archaeology

Studie se pokouší o identifikaci dvou dosavadních nálezů předovýchodní keramiky ve středověkých českých zemích. V obou případech se s velkou pravděpodobností jedná o standardní fajánsy syrské, resp. předovýchodní proveniencie, jejichž výskyt v Čechách lze zřejmě spojit s obdobím zvýšeného kontaktu mezi střední Evropou a Palestinou ve 12. až 1. pol. 13. století. Na rozdíl od syrského skla a jeho napodobenin se levantská keramika nestala zbožím se silnou sociálně distinktivní či sebeidentifikační symbolikou; role izolovaných keramických importů zřejmě zůstala omezena na sféru tzv. sociální paměti.

islámská fajáns – Sýrie – spotřební chování – sociální paměť – sociální archeologie

KAREL NOVÁČEK, Západočeská univerzita v Plzni, Katedra archeologie, Sedláčkova 15, CZ-30614 Plzeň
knovacek@kar.zcu.cz

Nad počátky Trutnova a jeho pivovarnictví

On the beginnings of Trutnov and its local beer brewing

Martin Ježek – Petr Kočár

V jádru města Trutnova byla odkryta terénní deprese nejasného původu, jejíž výplň poskytla materiál pro archeobotanický rozbor. Nejstarší vrstvy zásypu, datované do doby kolem přelomu 13. a 14. stol., odpovídají době změny vlastníka i statutu města, a patrně i změn urbanistických. Archeobotanické analýzy jednotlivých zásypových vrstev dovoluují sledovat vývoj synantropní vegetace v okolí zkoumané polohy a změny v hospodaření s přírodními zdroji v exponované poloze podhůří Krkonoš v rozmezí 14. až 16. století. Nálezy naklíčených obiliek ječmene dokládají kontinuální výrobu piva nejpozději od přelomu 14. a 15. stol. v místě, kde písemné prameny ze 16. stol. dokládají městský pivovar.

město – středověk – Čechy – archeobotanika – antrakotomie – synantropní vegetace – slad – pivo – lesní společenstva

The fill of a terrain depression of unknown origin discovered in the centre of Trutnov provided material for archaeobotanical analysis. The oldest layers of the fill, dated to the turn of the 14th century, correspond to the period of change in the town's owner and charter, and evidently to urbanistic changes as well. Archaeobotanical analyses of the individual fill layers make it possible to track the development of synanthropic vegetation in the area around the studied site and changes in the utilization of natural resources in the foothills of the Krkonoše Mts. between the 14th and 16th centuries. A find of germinated grains of barley is evidence of the continual production of beer at least from the end of the 14th century at a site where written sources from the 16th century document the town brewery.

Bohemia – town – Middle Ages – archaeobotany – macroremains and charcoal analysis – synanthropic vegetation – malt – beer – forest communities

MARTIN JEŽEK, Archeologický ústav AV ČR, v.v.i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; jezek@arup.cas.cz

PETR KOČÁR, Archeologický ústav AV ČR, v.v.i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; kocar@arup.cas.cz

Tertium „Ad lupum predicantem“ – et ad Pastorem Bonum Reformační zápasy na reliéfech českých gotických a renesančních kachlů

Tertium “Ad lupum predicantem” – et ad Pastorem Bonum
The Reformational struggle on Czech Gothic
and Renaissance stove tile reliefs

Jaromír Žegklitz

Text se vrací k analýze kachlového motivu vlka kázajícího husám, v níž její autor naznačil možnost pro-utrákvistického významu zobrazené scény. Problematičnost podobného hodnocení skrytého významu některých kachlových reliéfů naznačuje analýza renesančního motivu Krista jako Dobrého pastýře. Ten vychází z dobových grafických a malířských předloh, z nichž většina je sice zaměřena otevřeně protikatolicky, existují však rovněž varianty zřetelně protireformační. Konečné rozhodnutí o konkrétním poselství kachlových motivů umožňujících různou interpretaci jejich významu tak závisí na co nejpodrobnějším zhodnocení příslušného historického kontextu, resp. výzdobného programu daného kamnového tělesa jako celku.

kachle – vlk kázající husám – Dobrý pastýř – reformace – výtvarné předlohy

The text returns to an analysis of a stove tile motif depicting a wolf preaching to geese, the author of which suggests the possibility of the scene's pro-Utraquist significance. An analysis of the Renaissance motif of Christ as the Good Shepherd indicates problems with a similar evaluation of the hidden meaning of certain tile reliefs. This motif is based on period graphics and paintwork and, while the majority of these are openly anti-Catholic, clear anti-Reformation versions likewise exist. A final decision on the specific message of the stove tile motifs allowing for various interpretations of their meaning therefore depends on a highly in-depth evaluation of the relevant historical context or the decorative design of the given stove body as a whole.

stove tiles – wolf preaching to geese – Good Shepherd – Reformation – artwork models

JAROMÍR ŽEGKLITZ, Archaia Praha o. p. s., Truhlářská 20, CZ-110 00 Praha; zegklitz@archaia.cz

Švartna z oppida Stradonice

Natalie Venclová

Při revizi starších fondů z laténského oppida Stradonice u Berouna byly zjištěny také dosud neznámé předměty zhotovené z Kounovské švartny. Vedle 1–2 kruhů jde také o poměrně vzácné výrobky – provrtané kotoučky jako sekundárně opracovaný výrobní odpad, jejichž funkce, praktická i symbolická, je zvažována. K těžbě a zpracování Kounovské švartny docházelo v LT B2-C1 a vzácný výskyt švartnových výrobků v kontextu LT C2-D1 připouští různý výklad.

Čechy – doba laténská – kounovská švartna – oppida – Stradonice

***Sapropelite from the oppidum of Stradonice.** During the revision of old finds from the La Tène oppidum of Stradonice in Central Bohemia several artefacts made of Kounov sapropelite, unknown until now, were recorded. As well as one or two rings there are also some relatively rare products – perforated discs, the result of secondary working of sapropelite waste; their practical as well as symbolic role is considered. Kounov sapropelite mining and subsequent working took place in LT B2-C1. The rare occurrence of sapropelite products in the subsequent LT C2-D1 context is also discussed.*

Bohemia – La Tène period – Kounov sapropelite – oppida – Stradonice

NATALIE VENCLOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha
venclova@arup.cas.cz

Přezky s kruhovým rámečkem jako součást mužského oděvu ve středověku

Josef Unger

Při archeologickém výzkumu hřbitova u bývalého kostela sv. Jiří v Tasově, přestavěného na faru, byly mj. odkryty dva hroby mužů s párem kruhových přezek. Na základě polohy v hrobu a srovnáním s ikonografickými prameny jsou tyto přezky považovány za součást upínání nohavic k opasku.

středověk – odívání – nohavice – přezky – hroby

Round clasps as part of men's attire in the Middle Ages. *The archaeological excavation of a cemetery at the former Church of St George in Tasov, later converted to a rectory, uncovered also two male graves with a pair of round clasps. On the basis of their position in the grave and a comparison with iconographic sources, it is believed that these clasps were used to attach chausses to a belt.*

Middle Ages – attire – chausses – clasps – graves

JOSEF UNGER, Ústav antropologie Přírodovědecké fakulty MU, Kotlářská 2, CZ-611 37 Brno
unger@sci.muni.cz

Archeologický průzkum krajiny pomocí leteckého laserového skenování Dosavadní průběh a výsledky prvního českého projektu

Martin Gojda – Jan John – Lenka Starková

Předmětem článku je zpráva o cílech, teoretických a metodologických základech a dosavadním průběhu výzkumného projektu zaměřeného na aplikaci leteckého laserového (lidarového) skenování – nejnovější metody dálkového archeologického průzkumu a 3D (výškopisného) mapování zemského povrchu s výskytem nemovitých archeologických památek. Projekt jako první svého druhu na území České republiky je koncipován tak, aby prokázal potenciál uvedené metody a jeho efektivitu z hlediska identifikace a dokumentace nemovitého archeologického dědictví v jeho kvalitativní (druhově) rozmanitosti a v různorodých krajinných typech (lesní prostředí, otevřená krajina, nížina včetně intenzivně oraných ploch, pahorkatina), a také ve srovnání s klasickým geodetickým zaměřováním památek.

dálkový archeologický průzkum – letecký laserový průzkum – lidar – terénní průzkum – digitální model

Archaeological remote sensing by means of airborne laser scanning. Interim report upon the first lidar research project in Bohemia. This paper brings report upon the goals, theoretical and methodological bases and current state of a research project which aims at the application of airborne laser (lidar) scanning (ALS) – the most recent sophisticated method of remote sensing used for the identification and 3D documentation of landscapes (terrain surfaces) containing prehistoric and ancient sites and monuments, specifically earthworks. As the very first project of this kind in the Czech Republic it is expected that the potential of this method and its effectiveness from the perspective of both identification and documentation of archaeological heritage, namely in terms of sites and monuments variability and placement in different landscape types (such as woodland, open landscape, lowland including cultivated fields, upland) will be recognized. Also, a comparison of costs between ALS and terrestrial survey of a site will be checked in the final section of the paper.

archaeological remote sensing – airborne laser scanning – lidar – ground truthing – digital model

MARTIN GOJDA, Katedra archeologie, Západočeská univerzita v Plzni, Sedláčkova 15, CZ-306 14 Plzeň
gojda@kar.zcu.cz

JAN JOHN, Katedra archeologie, Západočeská univerzita v Plzni, Sedláčkova 15, CZ-306 14 Plzeň
jjohn@kar.zcu.cz

LENKA STARKOVÁ, Katedra archeologie, Západočeská univerzita v Plzni, Sedláčkova 15, CZ-306 14 Plzeň
lstarkov@kar.zcu.cz